

Investeren in riolering

Regelmatig zijn er vragen over de investeringen in de riolering ten behoeve van het onderhoud van het stelsel. Terecht want de riolering is, hoewel nauwelijks zichtbaar, een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte. Een goed werkend rioolsysteem is essentieel voor de volksgezondheid. Vandaar ook dat de financiën van het systeem apart geregeld zijn. Hierdoor wordt geborgd dat de gemeente haar zorgplicht ten aanzien van afvalwater, hemelwater en grondwater ook financieel kan nakomen. Het doel van deze notitie is (meer) inzicht verschaffen in de werking van het systeem. Wat is er nodig om een goed onderhouden systeem te houden, hoe komt de programmering tot stand en hoe financieren we dat?

Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

- Het rioolstelsel
- Het Verbrede gemeentelijke rioleringsplan (vGRP)
- Onderzoeken
- Exploitatielasten en investeringen
- Dagelijks onderhoud
- Groot onderhoud
- Werkzaamheden in 2016

Het rioolstelsel

De functie van het riool is het beschermen van de volksgezondheid door het inzamelen van afvalwater, het tegengaan van wateroverlast en het beschermen van het milieu.

Dagelijks wordt in Haarlem circa 16.000 m³ afvalwater afgevoerd via 470 km huisaansluitingen en 500 km hoofdriool. Via het grote rioolgemaal Parklaan wordt dit afvalwater naar de afvalwaterzuivering van Rijnland gepompt. Daarnaast is er nog een aantal kleinere rioolgemalen nodig en zijn er perspompen in beheer om het afvalwater van bijvoorbeeld woonschepen te verpompen naar het rioolstelsel. Alle pompen zijn via een GSM verbonden met een computer die controleert of de pompen goed werken. Voor het onderhoud aan het stelsel zitten er 11.500 rioolputten in de riolering.

Om grote piekafvoeren te kunnen bergen beschikt Haarlem over 13 bergbezinkbassins. Hiermee wordt zoveel mogelijk voorkomen dat bij hevige regelval afvalwater in het oppervlaktewater terecht komt. Hemelwater wordt afgevoerd via kolken en lijngoten. Straatvegen beperkt de instroom van straatvuil in de kolken. Hierdoor wordt ook de belasting van de zuiveringsinstallatie beperkt. Dit is de reden dat het straatvegen voor een derde deel uit de rioolheffing wordt betaald.

Om het grondwaterpeil te beheersen ligt er ruim 200 km drainageleiding in de grond. Met peilbuizen wordt het grondwaterpeil gemonitord.

Verbreed Gemeentelijk rioleringsplan (vGRP)

Elke vier jaar stelt de gemeenteraad het verbrede Gemeentelijk Rioleringsplan vast. Het is een wettelijke verplichting om een Rioleringsplan te hebben. Het vGRP geeft de hoofdlijn van het riolerings-, hemelwater- en grondwaterbeleid weer. In het vGRP stelt de gemeente een doelmatige invulling voor ten aanzien van de zorgplichten die de gemeente heeft onder andere op het gebied

van de volksgezondheid, het voorkomen van wateroverlast en een duurzame bescherming van het milieu. Het vormt een paraplu voor de basisrioleringsplannen (BRP)¹, het beheerprogramma van bestaande riolering en de vervangingsplannen. Het vigerende vGRP (BIS 2013/416279) is een behoudend vGRP waarbij geen grote veranderingen op gebied van gescheiden rioolstelsel en waterberging zijn opgenomen. In het vGRP is een intensief onderzoeksprogramma opgenomen zodat voor toekomstige periodes duidelijk wordt waar wel maatregelen genomen kunnen worden. In totaal is in het vGRP voor de periode 2014-2017 voor € 1.440.000,- aan kosten voor onderzoek voorgesteld. Daarnaast zijn er bedragen opgenomen voor de investeringen in het riool (zie tabel):

jaar	Investeringsbedrag		
2014	€ 2,3 mln	€ 1,0	Gerealiseerd
2015	€ 8,0 mln	€ 2,4	Gerealiseerd
2016	€ 8,0 mln	€ 7,2	Prognose
2017	€ 8,0 mln	€ 16,2	Geactualiseerd IP

Het vGRP vormt de grondslag voor de rioolheffing. In het vGRP wordt vastgelegd welke kosten jaarlijks gemaakt moeten worden. Dit zijn onder andere kosten voor beheer en onderhoud (van de pompen en gemalen, riolen, putten), de organisatiekosten, de kapitaallasten als gevolg van de investeringen en de kosten van het straatvegen (gedeeltelijk).

Onderzoeken

De komende decennia krijgen we te maken met klimaatveranderingen. De temperatuur stijgt en er zullen regenbuien met een veel hogere intensiteit voorkomen met wateroverlast tot gevolg. De gemeente moet zich voorbereiden op deze klimaatverandering. In de periode 2014 – 2017 worden er veel onderzoeken uitgevoerd naar mogelijke maatregelen die we moeten nemen om de systemen klimaat- en toekomstbestendig te maken.

Onderzoek wordt gedaan naar de mogelijkheden van afkoppelen van de hemelwaterafvoeren (afkoppelkansenkaart). Daarnaast wordt een optimalisatie van het grondwatermeetnet opgezet, wordt er onderzoek gedaan naar knelpunten bij onder andere de riooloverstorten en het watersysteem (bijv. slechte doorstroming) en er wordt onderzoek uitgevoerd naar de risico's van (grond)waterover/-onderlast etc. In het volgende vGRP worden de resultaten van de onderzoeken uitgewerkt tot mogelijk te nemen maatregelen.

In 2016 is ook gestart met een stadsbreed onderzoek naar de mogelijkheden van levensverlengend onderhoud van het rioolsysteem. Door levensverlengend onderhoud wordt de technische levensduur van het riool, door relatief kleine ingrepen, met minimaal 20 jaar verlengd.

Exploitatielasten en investeringen

In het vGRP is opgenomen welke investeringen in het riool gedaan moeten worden. De investeringsbedragen zijn opgenomen in het IP (63.19). Omdat het riool vele jaren wordt gebruikt moeten de kosten worden afgeschreven. De jaarlijkse afschrijflasten worden de kapitaallasten genoemd.

Het geld dat jaarlijks beschikbaar is voor het riool wordt het exploitatiebudget genoemd. Het exploitatiebudget voor de riolering bedraagt bijna € 13 mln. per jaar. Dit wordt gedekt door de rioolheffing. De hoogte van de rioolheffing wordt jaarlijks vastgesteld door de Raad. Dit geld is

¹ Plan waarin op gedetailleerde wijze wordt aangegeven hoe de huidige en geprojecteerde inzameling en afvoer van afvalwater en neerslag binnen een bepaald gebied dient te geschieden.

geormerkt. Dat wil zeggen dat geld dat via de rioolheffing wordt geïnd, enkel uitgegeven mag worden aan afvalwater, hemelwater en grondwater.

In 2016 wordt het exploitatie budget als volgt besteed:

kapitaallasten	€ 7,7 mln.
dagelijks onderhoud	€ 2,6 mln.
straatreiniging	€ 1,2 mln.
onderzoeken	€ 0,26 mln.
Overig	€ 0,94 mln.
totaal	€ 12,7 mln.

Op het moment dat, om wat voor reden dan ook, minder geïnvesteerd wordt, blijft het jaar daarna geld over omdat de kapitaallasten op dat moment lager zijn dan begroot. Als de investering dan alsnog wordt uitgevoerd, dan is dit overschot eenmalig. Als de investering niet meer wordt uitgevoerd, dan blijven de kapitaallasten structureel lager.

Mocht aan het eind van het jaar geld op het exploitatiebudget overblijven, dan wordt dit gestort in de voorziening “*Vervangingsinvesteringen riolering*”. Bij toekomstige investeringen hoeft dan minder geleend te worden waardoor de kapitaallasten minder hard stijgen.

Dagelijks onderhoud

Het dagelijks onderhoud aan het riool wordt uitgevoerd door de BAM/Van der Valk en de Groot. In de domeindienstverleningsovereenkomst (DDO) tussen de gemeente en de contractpartner is vastgelegd wat de contractpartner moet onderhouden tegen welk taakstellend budget. Contractueel is vastgelegd op welke niveau de contractpartner het stelsel moet onderhouden. Het dagelijks onderhoud omvat onder andere het onderhoud aan de riolen, pompen, gemalen, persleidingen, kolken, lijngoten, drainage, het inspecteren van de riolen, drainage en de randvoorzieningen, het legen en reinigen van de kolken en lijngoten.

Groot – en vervangingsonderhoud

De programmering van het groot- en vervangingsonderhoud wordt op verschillende manieren gedaan:

- *Leeftijd en kwaliteit*

Vuistregel is dat een riool en drainage gemiddeld respectievelijk 60 en 30 jaar meegaat. Omdat bekend is wanneer een riool en drainage is aangelegd, is ook bekend wanneer deze vervangen zou moeten worden. Schalkwijk is in de jaren '60 van de vorige eeuw aangelegd, dus is bekend dat er in de jaren '20 van deze eeuw een vervangingspiek van de riolering aan zal komen;

- *Inspecties*

De riolering wordt regelmatig geïnspecteerd (360 graden beelden van binnenuit). Op basis van deze inspecties wordt bepaald of een riool nog langer mee kan of zodanige mankementen vertoont dat dit voor groot onderhoud in aanmerking komt. De goedkoopste vorm voor groot onderhoud betreft het levensverlengend onderhoud, waarbij het bestaande riool wordt verbeterd zodanig dat het weer 20 jaar mee kan.

- *Verbeteringen*

Onder het vGRP liggen vier Basis Rioleringsplannen (BRP) en een grondwatermodel. Hiermee wordt het hydraulisch functioneren van de stelsels berekend en worden noodzakelijke verbeteringen bepaald. De verbeteringen behelzen verbreding van riool, eventuele noodzakelijke extra bergingscapaciteit, mogelijkheden tot afkoppeling van hemelwaterafvoeren en verbetering van de drainage. De verbeteringen worden vervolgens uitgevoerd als een riolering is afgeschreven of de kwaliteit van riolering zo slecht is geworden dat vervanging noodzakelijk is.

- *Werk met werk maken*

Binnen de gebieden wordt geprobeerd zo optimaal mogelijk “werk met werk” te plannen. Interventies in alle domeinen worden verzameld en eenmaal per jaar afgewogen middels het afwegingskader voordat ze geprogrammeerd worden. Voor de vervanging van een riool moet de straat opgebroken worden. Daar waar er een onderhoudsbehoefte is om het straatwerk aan te pakken wordt dit als één werk geprogrammeerd. Dit kan samen met vervangen van de verharding ook een aanleiding zijn om een straat volledig her in te richten. Ook noodzakelijke vervangingen in andere domeinen zoals verlichting of groenstroken, kan mogelijk gecombineerd worden met vervanging van het riool of de aanleg van drainage;

- *Budget*

Het geheel van bovengenoemde werkzaamheden wordt uiteindelijk zo geprogrammeerd dat het binnen het investeringsbudget en het exploitatiebudget past, waarbij het belangrijk is dat werken met hoge prioriteit (grote kans op technisch falen) als eerste worden uitgevoerd;

Het resultaat van het bovenstaande wordt uiteindelijk onderdeel van het gebiedsprogramma. In de gebiedsprogramma's staat aangegeven welke projecten het komende jaar zijn geprogrammeerd.

Werkzaamheden in 2016

Onderzoeken

In 2016 wordt voor circa € 500.000 aan onderzoek uitgevoerd. Dit betreft onder andere de volgende onderzoeken:

- Opzetten waterloket i.s.m. buurgemeenten, PWN, Rijnland en Ministerie van Infrastructuur en Milieu
- Onderzoek risico grondwater onder/overlast
- Controle studie op functioneren onderhoud en drainage
- Opstellen varianten model/planning en beslispunten voor aanpak urgente wijken
- Onderzoek gegevensbeheer drainage
- Onderzoek verder toepassen beginselen Asset management
- Inhaalslag invoeren data in beheersysteem van inspecties en beoordeling
- Knelpunten in onderhoud drainagesystemen verwerken in beheersysteem
- Meten in stroomgebied Schalkwijk en Zuiderpolder en valideren rioolmodel
- Nader onderzoek Wolk (Water Overlast Landschap Kaart) met opstellen afwegingskader en maatregel programma
- Actualiseren BRP's (4 stuks) inclusief (digitaliseren) verhard oppervlakte per BRP
- Afkoppelkansenkaart uitwerken tot visie en afkoppelprogramma
- Infiltratiegebieden bepalen en onderzoek mogelijkheden Drainage Transport-systeem
- Grondwateronderzoek naar droogte en terugbrengen water via drains

- Onderzoeken naar levensverlengend onderhoud.

Met het opstellen van het vGRP 2018 – 2021 wordt ook in 2016 een start gemaakt. De onderzoeken zijn de basis waarop het vGRP wordt opgesteld. Het vGRP zal eind 2017 door de Raad vastgesteld moeten worden.

Dagelijks onderhoud

Het dagelijks onderhoud aan het rioolstelsel is belegd bij de contractpartner BAM/Van der Valk en de Groot. Het contract is ingegaan op 1 januari 2015. De samenwerking tussen de contractpartner en de gemeente is goed. Eén van de positieve aspecten van de beheer- en onderhoudscontracten is dat het areaal beter in beeld komt. Er bleek meer areaal te zijn dan was overgedragen aan de contractpartner. In de kadernota 2016 is € 400.000,- beschikbaar gesteld om dit areaal ook te onderhouden. De rioolinspecties en het opheffen van kleine gebreken wordt door de contractpartner gedaan. Op basis van de inspecties worden ook noodzakelijke interventies voor groot- en vervangingsonderhoud aan de gemeente voorgesteld die geprogrammeerd moeten worden.

Investeringen

In het rioolprogramma 2016 zijn 42 projecten opgenomen die geheel of gedeeltelijk worden gefinancierd uit het investeringsbudget riolering (IP 63.19). In totaal was er in het begin van 2016 voor een bedrag van € 9,9 mln. geprogrammeerd. De werkelijkheid loopt nooit helemaal gelijk met het programma. Sommige projecten lopen uit omdat er meer voorbereidingstijd nodig blijkt te zijn dan voorzien. Aanbestedingen kunnen mislukken. Participatie en inspraak processen kosten soms meer tijd dan was voorzien. Participatie en inspraak zijn voornamelijk nodig als bij “werk met werk” maken ook de bovengrondse infrastructuur wordt aangepast. De samenloop met andere projecten kan er voor zorgen dat ook rioolprojecten vertragen, bijvoorbeeld omdat anders de bereikbaarheid van de stad een probleem kan opleveren.

Een bijzonder geval dit jaar is het project levensverlengend onderhoud. De inschatting was dat op basis van onderzoek er voor € 1,7 mln. aan investeringen in levensverlengend onderhoud uitgevoerd kon worden. De inspecties gaven echter onvoldoende beeld om een verantwoorde investering te doen. Eerst wordt nu aanvullend onderzoek uitgevoerd. De investering schuift daardoor grotendeels door naar 2017.

Prognose op dit moment is dat in 2016 € 7,2 mln. wordt geïnvesteerd.

Het feit dat investeringen niet conform planning wordt uitgevoerd is op zich niet erg. Bij elk project worden risicoanalyses uitgevoerd. Risicoanalyses maken de kansen op vertraging inzichtelijk. Indien een vertraging optreedt dan zullen de kosten ook naar achteren schuiven. De voorbereiding loopt echter gewoon door. De investering zal in de meeste gevallen in het volgende jaar vallen. Er is dan sprake van een demping van het programma.

Tot slot

Het rioolstelsel is een essentieel onderdeel van de openbare ruimte. Een continue aandacht voor de werking van het systeem is belangrijk. Het niet op orde hebben van het systeem kan nu en in de toekomst leiden tot grote problemen. Het is dat ook belangrijk dat er voldoende inzet en middelen beschikbaar is voor het rioolstelsel.